

Haşim Nahit Erbil'in Türkiye'nin Yükselişi ve Teknik Eğitim Davası

Editör: Prof. Dr. Bahri ATA

Editör: Prof. Dr. Bahri ATA

HAŞİM NAHİT ERBİLİN TÜRKİYE’NİN YÜKSELİŞİ VE TEKNİK EĞİTİM DAVASI

ISBN 978-605-318-995-4
DOI 10.14527/ 9786053189954

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Temmuz 2017, Ankara

Yayın-Proje: Ümit Dilaver
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde *Eğitim Klasiikleri İncelemeleri* yüksek lisans dersinde bu defa, Erbil’de doğan, İstanbul’da olgunlaşan ve Ankara’da vefat eden Haşim Nahit Erbil’in eserleri üzerine okumalar yaptık.

Haşim Nahit Erbil’in eserleri üzerine okumalarımızda Prof. Dr. Ali Birinci’nin (2000) *Türk Yurdu* dergisinde yayımladığı “Türk Ocağından Simalar: Erbil’li Haşim Nahit’in Hayat Hikâyesi” yazısı yol haritamızı oluşturdu.

Prof. Dr. Necmi Uyanık’ın (2009) *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi’nde yayımladığı* “Yenileşme Yolunda Bir Türk Aydını ve Ondaki Fransa Tesiri Üzerine Bazı Tespitler” adlı makalesi de Haşim Nahit Erbil’in yazılarındaki Fransız, Alman ve Anglo-sakson etkileri tartışmamızı sağladı.

Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat danışmanlığında Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılan “Haşim Nahit Erbil Hayatı, Sanatı, Fikirleri” adlı bir doktora tezi de oldukça ufuk açıcı idi. Her zamanki gibi Talim ve Terbiye Kurulu emekli üyesi Sn. Ömer Özcan hocamız o zengin kütüphanesini bize açtı ve elindeki ilgili kaynakları paylaştı.

Haşim Nahit Erbil’in fikri gelişimini anlayabilmek için 1908’deki *Yeni Gazete’deki* “Hukuk eğitimi” adlı yazısını, 1915’de *Donanma Mecmuası’ndaki* “Tedrisâtta Gaye” yazılarını, 1922’de *İkdam’da* yazdığı “Avrupa’da tahsil meselesi” yazılarını, 1940’lı yıllarda *Yeni Adam, Yeni Sabah, Vakit ve Bilgi Mecmuası’ndaki* yazılarını kronolojik bir sırayla, orijinal kaynaklardan okuyarak her hafta üzerinde tartıştık.

Bu kitapta da serinin önceki kitaplarında kullandığımız şablonu kullandık. Yani önce Haşim Nahit Erbil’in hayatı ve eserlerine top-

luca bakıldı. İkinci bölümde Haşim Nahit Erbil'in yaşadığı dönemde Türkiye ve Dünya'nın siyasi durumu ele alındı. Üçüncü bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre eğitim nedir sorusuna cevap arandı. Dördüncü bölümde Haşim Nahit Erbil'in Durkheim sosyolojisini eleştirisine yer verildi. Beşinci bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre maarif şûraları ve önemi aktarıldı.

Altıncı bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre Türk eğitim sisteminin eleştirisine (İlkokul- Ortaokul-Lise) yer verildi. Yedinci bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre yeni eğitim sistemi modeli ortaya konuldu. Sekizinci bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre tarih öğretimi meselesi, İlkokulda 'Hâile için Kahraman' nasıl yetiştirilir anlayışından lisede tarih yöntemi kazandırma anlayışına doğru gelişimi çerçevesinde ele alındı. Dokuzuncu bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre yabancı uzman raporları değerlendirildi. Onuncu bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre hukuk eğitimi nasıl olmalıdır sorusuna cevap arandı. Onbirinci bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre sanat eğitimi nasıl olmalıdır konusu yer aldı. Onikinci bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre teknik eğitim nasıl olmalıdır sorusu cevaplandırıldı. Onüçüncü bölümde Haşim Nahit Erbil'e göre üniversitede eğitim sorunları ve yeni üniversite modeli ele alındı. Ondördüncü bölümde Haşim Nahit Erbil'in yurt dışında tahsil meselesine yaklaşımına yer verildi.

Derslerimizde son haftalarda Münif Paşa'nın (1830-1910) ve Mehmet Rüştü Uzel'in (1891-1965) eğitim üzerine fikirleri ile Haşim Nahit'in fikirlerini karşılaştırdık. Haşim Nahit'in, Münif Paşa'nın eserlerini okuyup okumadığı ve Mehmet Rüştü Uzel'in mesleki ve teknik eğitim alanındaki yapıp ettiklerini bilip bilmediği konusunda mantıksal çıkarımlar yaptık.

Bu kitap, İstanbul'un İtilâf kuvvetleri tarafından işgal edildiği o kara günlerde Galata köprüsünde bir yabancı askerin, siyah ve uzun kırbacını genç bir arabacının suratına indirmesine şahit olan ve

“mermerden bir heykel gibi arabasının üstünde dimdik duran o gencin kanlı hayalini göz bebeklerinde taşıyan” bu aydınımızı ve görüşlerini Türkiye’deki Z kuşağı ve sonrasının öğrenmesine vesile olursa, işlevini yerine getirmiş olacaktır.

Editör: Prof. Dr. Bahri Ata

Gazi Eğitim Fakültesi

Beşevler/Ankara

Temmuz 2017

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Bahri Ata

1. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'in Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış*

Merve GÜRGÜR,

*Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler
Eğitimi Anabilim Dalı*

2. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'in Yaşadığı Dönemde Türkiye ve Dünya*

Uğur ÇELİK,

Kömür Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni

3. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Eğitim Nedir?*

Tuğba ORTAÇ

*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi
Anabilim Dalı*

4. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'in Durkheim Sosyolojisini Eleştirisi*

Tuğba ÖZDEMİR

*Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal
Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı*

5. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Maarif Şûraları ve Önemi*

Rümeysa BİLGİNER

*Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler
Eğitimi Anabilim Dalı*

**6. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Türk Eğitim Sisteminin Eleştirisi
(İlkokul-Ortaokul-Lise) ve Eğitim Sistemine Getirdiği Yeni
Model***

Canan IRMAK

*Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği*

7. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Yeni Eğitim Sistemi Modeli*

Kübra Betül EKEM

*Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği*

8. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil ve Tarih Öğretimi: İlkokulda 'Hâile İçin Kahraman' Yetiştirmekten, Lisede 'Tarih Metodu' Kazandırma Çabasına*

Bahri ATA

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

9. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Yabancı Uzman Raporlarının Değerlendirilmesi*

Özlem Sayın

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

10. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Hukuk Eğitimi Nasıl Olmalıdır?*

Kevser TÜRK

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

11. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Sanat Eğitimi Nasıl Olmalıdır?*

Seda KOÇAK

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

12. Bölüm: *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelir?*

Durmuş ATAR

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

13. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Üniversite'de Eğitim Sorunları ve Yeni Üniversite*

Edip Emre ERDEMİR

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

14. Bölüm: *Haşim Nahit Erbil'e Göre Yurt Dışında Eğitim Meselesi*

Sinem ÇENGEL

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarlar	vii

1. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'in Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış	1-14
---	------

2. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'in Yaşadığı Dönemde Türkiye ve Dünya	15-32
--	-------

3. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Eğitim Nedir?	33-44
--	-------

4. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'in Durkheim Sosyolojisini Eleştirisi	45-58
--	-------

5. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Maarif Şûraları ve Önemi	59-68
---	-------

6. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Türk Eğitim Sisteminin Eleştirisi (İlkokul-Ortaokul-Lise) ve Eğitim Sistemine Getirdiği Yeni Model.....	69-88
--	-------

7. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Yeni Eğitim Sistemi Modeli	89-108
---	--------

8. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil ve Tarih Öğretimi: İlkokulda 'Hâile İçin Kahraman' Yetiştirmekten, Lisede 'Tarih Metodu' Kazandırma Çabasına.....	109-128
--	---------

9. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Yabancı Uzman Raporlarının Değerlendirilmesi	129-144
--	---------

10. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Hukuk Eğitimi Nasıl Olmalıdır?	145-158
---	---------

11. Bölüm:

Haşim Nahit Erbil'e Göre Sanat Eğitimi Nasıl Olmalıdır? 159-166

12. Bölüm:

Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelir?..... 167-186

13. Bölüm:Haşim Nahit Erbil'e Göre Üniversite'de Eğitim Sorunları ve
Yeni Üniversite..... 187-204**14. Bölüm:**

Haşim Nahit Erbil'e Göre Yurt Dışında Eğitim Meselesi205-218

Kişi Dizini.....219

Kavram Dizin.....221

Yazarlar Hakkında.....227

1. BÖLÜM

HAŞİM NAHİT ERBİL'İN HAYATI VE ESERLERİNE TOPLU BİR BAKIŞ

Giriş

Çocukluğundan beri mücadeleci bir yapıya sahip olan ve hayatı boyunca inandıkları uğruna mücadele etmekten vazgeçmeyen Haşim Nahit Erbil, Irak vilayetinin Erbil karyesinde dünyaya gelmiş ve Ankara'da hayata gözlerini kapatmıştır. Haşim Nahit Erbil çeşitli görevlerde bulunduğu zamanlarda dahi yazı hayatını hiçbir vakit terk etmemiş, düşüncelerini her daim kaleme alarak ardından birçok önemli eser bırakmıştır. Haşim Nahit Erbil görevi neticesinde Türkiye'ye geldiği vakit, ülkemizde Tanzimat Fermanı ile başlayan yenileşme süreci hakimdi. Haşim Nahit Erbil o dönemde Türkiye'yi daha ileri seviyeye getirebilmek için gerekli şartları analiz etmiş ve bu analizlerini eserlerinde kaleme almıştır. Haşim Nahit Erbil'in belki de en önemli özelliği inandıklarını çekinmeden söyleyebilmesidir. Bu özelliği yüzünden zaman zaman hayatında olumsuzluklar yaşasa dahi o, doğru bildiğinden asla vazgeçmemiş vatansever bir Türk aydınıdır. Bu bölümde Haşim Nahit Erbil'in hayatı, değişen zihni düşünce yapısı ve bu çerçevede yaptığı çalışmaları ile yazdığı eserleri ele alınacaktır.

Haşim Nahit Erbil'in Hayatı

Haşim Nahit; Hicri 1297'de (1880) Irak vilayetine bağlı Erbil karyesinde dünyaya gelir. Babası Hademat-ı Mülkiye'de müstahdem

Mustafa Ebubekir Efendi, annesi Erbil eşrafından bir ailenin kızı olan Hatice Hanım'dır (Ergin, 2013: 20). Haşim Nahit çeşitli mecmualarda yayınladığı yazılarında, okuyucularına çocukluğuyla ilgili paylaşımlarda bulunmuştur. Bu yazılarda kendisinin ailenin son çocuğu olduğunu dile getirmiştir. Terzibaşı'na (2007:166) göre Haşim Nahit zamanında Erbil eşrafından Ataullah Ağagillerin mahsulâtını satan hububat (zahire) tüccarı Vahap adlı şahsın küçük kardeşi olup bunun himayesinde yetişmiştir. Haşim Nahit yazılarında, çocukluğuna ait hatırladığı en neşeli ve canlı hayat parçalarından birinin de baharın gelişiyle başlayan oba hayatı olduğundan bahsetmiştir (Ergin, 2013: 21).

Haşim Nahit'in tahsil hayatı da, doğduğu şehirde (Erbil) başlar. Burada Mekteb-i İptidaiye'de dört yıl devam eder. 11-12 yaşlarındayken Ammara'ya gelerek önce rüştiyeye, daha sonra da idadiye devam eder (Ergin, 2013: 23).

Haşim Nahit, usul olduğu üzere çocuk denecek bir çağda, on yedi yaşında Musul Emlâk-i Hümayun Komisyonu'na tâbi Şahamek Şubesi'nde muvakkat âşâr ve ihale kâtibi olarak (30 Haziran – 1 Ekim 1897) çalışmaya başladı ve İstanbul'a gelinceye kadar memuriyetinin ilk safhası bu bölgede geçti. İlk memuriyetini takiben Ammara Arazi-i Seniye Komisyonu'nda Hacle Mukataa-yı Seniyesi muhafaza memurluğu (29.8.1898 – 12.3.1899), tahrirat mübeyyizliği (13.3.1899 – 26.11.1900), Mesalih-i Cariye Kitabeti refikliği (27.11.1900 – 24.2.1903) ve Bâzyân Emlâk-i Hümayun İdaresi tapu kâtipliği (4.9.1905 – 7.1.1907) gibi vazifelerde bulundu (Birinci, 2000: 5).

Hırçnılıklarla dolu çocukluk yıllarını ve heyecanlı fitratının mahsulü gençlik dönemini doğduğu topraklarda geçiren Haşim Nahit; Emlak-ı Hümayun'daki görevi dolayısıyla, 25 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1322'de (1906) "Annem, şerefim, hayatım" dediği İstanbul'a gelir (Ergin, 2014: 108).

Haşim Nahit'in İstanbul'daki ilk vazifesi Dersaadet Emlâk-ı Hümâyûn Komisyonu zabıt kâtipliği (8.1.1907–27.4.1909) oldu. Bu komisyonun Maliye Nezareti'ne devrinden sonra nezaretteki ilk vazifesi ise Emlak-ı Müdevvere kalemi kâtipliği idi (28 Nisan –14 Eylül 1909).

Maliye Nezaretinin gayretli mensuplarından bir olduğu anlaşılan Haşim Nahit'in daha sonra Emlak Şubesi ikinci sınıf kâtipliği (14.9.1909–12.3.1910), Emlak Müdiriyeti Varidat Getiren Emlak Kalemi ikinci sınıf kâtipliği (14.3.1910–17.10.1911); birinci sınıf kâtipliği, (17.10.1911–27.10.1914), mümeyyiz-i sâniligi (28.10.1914–24.5.1918) gibi vazifelerde bulunduğu görülmektedir. O'nun Maliye Nezareti'ndeki ve İstanbul'daki son vazifesi ise İstanbul vilayeti Emlak-i Emiriye Müdürlüğü (25.5.1918- 10.1.1922) olmuştur (Birinci, 2000: 5).

Bir yandan memuriyet hayatını sürdürürken, bir yandan da çevresindeki baskılardan kurtarıp İstanbul'a kaçırdığı “düşünen ve araştıran” çocuğu yaşatmak için, tahsilini tamamlamaya çalışır. Zira onun ısrarla İstanbul'a tayin istemesinin altında yatan asıl sebep, hiç değişmemiştir: “*Sahifeleri kudret kalemiyle çizilmiş talihinin yeni tecellilerini artık meydana çıkarmak!*”. Bunun için 1909'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydını yaptırır (Ergin, 2013: 26). Haşim Nahit buradaki eğitimini “aliyyülâlâ” derecesiyle ve başarılı bir biçimde tamamlamıştır (Birinci, 2000: 5).

Böylece 1885'te Irak vilayetinde başlayan tahsil hayatı, aralıklarla 26 yıl sürmüş ve 1911'de “*hukukçu*” diplomasıyla sonuçlanmıştır. Artık Haşim Nahit; otuzlu yaşların olgunluğuyla, ruhunu ve lisanını yakan duygu ve düşüncelerini “*ateşten kamçı*” halindeki kalemını kullanıp etrafındakilerin kafa ve gönüllerine sunabilme kıvamına erişmiştir (Ergin, 2013: 26).

Haşim Nahit İstanbul'daki son vazifesinden sonra, İkdâm muhabiri sıfatıyla Paris'e gitti ve gönderdiği yazıları Haziran ayından (1922) itibaren *İkdâm*'da neşredilmeye başlandı. Bu meyanda Paris'e

gitmeden altı ay kadar İkdâm'da çalıştığı anlaşılıyor (Birinci, 2000: 6). Haşim Nahit Fransa'da sadece muhabirlik yapmamış, Sorbon Üniversitesi'ne dahi olup ilmi çalışmalarda bulunmuştur. Ancak tahsilini bitirmeden 1925 yılında Ankara'ya dönmüştür (Terzibaşı, 2007: 167).

Haşim Nahit'in memuriyet hayatının son ve aynı zamandan netâmeli devresi Hariciye Vekâleti'nde başladı. Hukuk Müşaviri Muavinliği (27.10.1925 - 8.9.1926) ve Umum-u İdare Müdür-i Umumiği Umur-u Hukukiye-i Muhtelite Müdürlüğü'nden (9.9.1926-26.3.1928) sonra vekâletin yurtdışı temsilciliklerinde çalıştı. Önce Cenova (İtalya) Müstakil Şehbender Vekâleti'nde (17.4.1928-31.8.1929) ve Muavin Konsolosluğu'nda (1 Eylül - 26 Ekim 1929) bulundu (Birinci,2000: 6).

Haşim Nahit Muavin Konsolosluğu'da bulunduğu bu dönemde "Türk Buhranının Arazı" (*Les Symptomes de la Crise Turque et son Remede*) adlı eserini Paris'te Fransızca olarak bastırır (Ergin, 2013: 37).

Haşim Nahit'in hayatında kötü günlerin başlangıcının konsolosla aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı 27 Ekim 1929'da vekâlet emrine alınması teşkil etti. Belki de bu fırsattan faydalanarak iktisadi buhran hakkında Fransızca yazıp Paris'te bastırdığı *Türk Buhranının Arazı* isimli kitabı vesile edilerek 1931 Mayıs'da açığa çıkarıldı. Şura-yı Devlet'e dava açmasına rağmen bir daha Hariciye'ye dönemedi (Birinci, 2000: 6).

Dışişleri Bakanlığının, tamamen ilmi mahiyette olan bu eserden dolayı Haşim Nahit'e karşı takınmış olduğu sert tutumunu günümüzün şartları muvacehesinde anlamak çok güçtür. Bunun olsa olsa Memurin Kanununda Devlet Memurları hakkında öteden beri mevcut olan katı kurallardan ileri geldiği düşünülebilir. Çünkü bu kanuna göre, Kamu Kuruluşlarında çalışan memurlar, yayınlayacakları her türlü kitap, makale v.s. için bağlı bulundukları kurumdan önceden izin almak mecburiyetindedirler. Özetle diyebiliriz ki; yazarımız, zamanın katı kuralların hakim olduğu bürokrasinin kurbanı olmuştur (Kerkük, 2004: 25).